WIKIPEDIA

Gjuha suahile

Gjuha Suahile, gjithashtu e njohur si **Kiswahile** (përkthyer: gjuha bregdetare[6]), është një gjuhë Bantu dhe gjuha e parë e popullit suahili. Është një *lingua franca* e rajonit të Madh të Liqeneve të Afrikës dhe pjesëve të tjera të Afrikës lindore dhe jugore, duke përfshirë Tanzaninë, Keninë, Ugandën, Ruandën, Burundin, Mozambikun dhe Republikën Demokratike të Kongos (DRC).[7] Komori, e folur në Ishujt Komore nganjëherë konsiderohet të jetë një dialekt i suahilishtes, ndonëse autoritetet e tjera e konsiderojnë atë një gjuhë të veçantë.[8]

Vlerësimet e numrit total të folësve suahili variojnë shumë, nga 50 milion në mbi 100 milionë. Suahili shërben si gjuhë kombëtare e katër kombeve: Tanzania, Kenia, Uganda dhe DRC. Shikomor, gjuha zyrtare në Komoros dhe gjithashtu e folur në Majoti (Shimaore), është e lidhur me suahili.[9] Suahili është gjithashtu një nga gjuhët e punës të Bashkimit Afrikan dhe është njohur zyrtarisht si një lingua franca e Komunitetit të Afrikës Lindore.[10]

Një pjesë e rëndësishme e fjalorit suahili rrjedh nga arabishtja[11] përmes kontaktit me banorët myslimanë arabishtfolës.

Gjuha suahile	
	Kiswahili
Flitët në	Tanzani, Republikën Demokratike të Kongos, Keni, Mozambik(më shumë Gjuha mwani), Burund, Ruand, Ugandë,[1] Komoret, Majot, Zambi, Malavi dhe në Madagaskar
Folësit	
Përgjithshëm	3 miljon[2][3] deri në 15 milion (2012)[4] Folës L2: 50-100 milion
Taksonomia	
Filogjeneza	Niger-Kongo Kongo-Altatike Benue-Kongo Bantoid të Jugut Bantu Verilindore të Bantutit Sabaki **Suahile**
Shkrimi	Shkrimi latin (Alfabeti romak suahili), Shkrimi arab (Alfabeti Arabik Suhali) Braj Suhali
Statusi zyrtar	
Zyrtare në	Tanzani, Keni, Republikën Demokratike të Kongos, Ruandë, Ugandë, Bashkimin Afrikan, Komunitetin e Afrikës Lindore
Rregullohet nga	Baraza la Kiswahili la Taifa (Tanzani), Chama cha Kiswahili cha Taifa (Keni)
Kodet e klasifikimit	

Përmbajtja

Klasifikimi

Suahili është një gjuhë bantu e degës Sabaki.[12] Në klasifikimin gjeografik të Guthrie, suahili është në zonën Bantu G, ndërsa gjuhët e tjera Sabaki janë në zonën E70, zakonisht nën emrin Nyika. Teoritë popullore lokale të gjuhës e kanë konsideruar shpesh suahilishten të jetë një gjuhë e përzier për shkak të fjalëve të shumta të saj të kredisë nga arabishtja dhe faktit që njerëzit suahalot kanë qenë historikisht myslimanë. Megjithatë, gjuhëtarët historikë nuk e konsiderojnë ndikimin arab në suahilisht të jenë aq të rëndësishme sa ta klasifikojnë atë si një gjuhë të përzier, meqë afera arabe është e kufizuar në artikujt leksikor, shumica e të cilave janë huazuar vetëm pas 1500, ndërsa struktura gramatikore dhe sintaksore e gjuha është zakonisht Bantu.[13][14]

Historia

Origjina

Emri i tij i vjetër ishte Kingozi, por pasi tregtarët vinin nga vendet arabe dhe persiane, fjalorin e tyre u përzier me gjuhën. Ishte shkruar fillimisht në shkrimin arab.[15]

Dokumentet më të hershme të njohura të shkruara në suahilisht janë letra të shkruara në Kilva në 1711 në shkrimin arab që iu dërguan portugezëve të Mozambikut dhe aleatëve të tyre lokalë. Letrat origjinale ruhen në arkivat historike të Goa, Indi.[16]

Periudha koloniale

Misionarët e krishterë ishin ata që përhapën alfabetin latin në popullin suahili. Ata e përdorën atë për të komunikuar me vendasit, duke e përhapur atë më tej.

Pasi që suahilishtja ishte gjuha e tregtisë në Afrikën Lindore, administratorët kolonialë donin ta standardizonin atë.[18] Në qershor 1928, në Mombasa u

ISO 639-1	sw (https://www.loc.gov/standards/iso639-2/php/langcodes_name.php?iso_639_1=sw)
ISO 639-2	swa (https://www.loc.gov/standards/iso639-2/php/langcodes_name.php?code_ID=432)
ISO 639-3	swa (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=swa) - Kodi përfshirës Kodet individuale: swc (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=swc) - Congo Suahile swh (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=swh) - Coastal Suahil ymk (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=ymk) - Makwe wmw (http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=wmw) - Mwani
Glottolog	swah1254 (http://glottolog.org/resource/languoid/id/swah1254)[5]
Linguasphere	99-AUS-m

zonat ku gjjuha suahile ose komoriane është gjuha indigjene

gjuhë zyrtare ose kombëtare
si një gjuhë tregtare

zhvillua një konferencë interterritoriale ku morën pjesë përfaqësues të Kenias, Tanganyika, Uganda dhe Zanzibar. Dialekti Zanzibar u zgjodh si suahili standarde për ato zona,[6] dhe u miratua ortografi standarde për suahilishten[19].

Suahili në arabisht pjatë përkujtimore në monumentin e Askari, Dar es Salaam (1927)

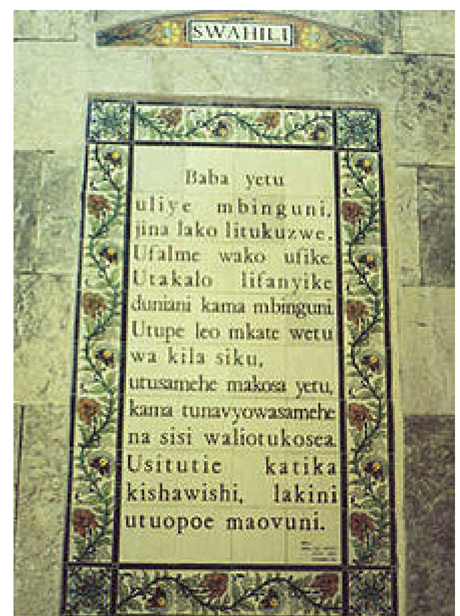
Gjendja aktuale

Suahili është bërë gjuhë e dytë e folur nga dhjetëra miliona në tre vende të Liqeneve të Madhe të Afrikës (Tanzania, Kenia dhe DRC) ku është një gjuhë zyrtare ose kombëtare. Është e vetmja gjuhë afrikane në Bashkimin Afrikan. Në 2016, suahili u bë një lëndë e detyrueshme në të gjitha shkollat keniane.[20] Suahili dhe gjuhët e afërta janë folur nga një numër relativisht i vogël njerëzish në Burundi, Komore, Malavi, Mozambik, Ugandë, Zambie dhe Ruandë.[21] Gjuha ishte ende e kuptueshme në portet jugore të Detit të Kuq dhe përgjatë brigjeve të Arabisë Jugore dhe Gjirit Persik në shekullin e 20-të.[22][23]

Rreth 80 për qind e rreth 49 milionë Tanzanians flasin Suahilisht në shtesë të tyre të parë në gjuhë.[24] Pesë krahinat lindore të DRC-së janë Suahili-folëse. Rreth gjysma e 66 milionë kongolezëve thuhet se flasin.[25] Gjuha suahile mund të numërojë 120-150 milion folës në total.[26]

Fonologji

Ndryshe nga shumica e gjuhëve Niger-Kongo,[27] Suahilishtja nuk ka ton kontrast. Për shkak të kësaj dhe drejtshkrimor të cekët të gjuhës, Suahili thuhet të jetë gjuha më e lehtë afrikane për një mësues të anglishtes për të mësuar.[28]

Megjithëse shkruar fillimisht me shkrimin arab, suahili është shkruar tani në një alfabet latin të paraqitur nga misionarët e krishterë dhe administratorët kolonialë. Teksti i paraqitur këtu është versioni katolik i Lutjes së Zotit.[17]

Zanoret

Standard Swahili ka pesë foneme zanore: / ɑ /, / ɛ /, / i /, / o /, dhe / u /. Zanatet nuk reduktohen kurrë, pavarësisht nga stresi, por ato janë të shprehura në mënyrë të plotë si më poshtë:[29]

- /ɑ/ është shqiptuar si "a" në b**a**bai.
- /ɛ/ është shpallur si "e" në l**e**t.
- /o/ është shprehur disi si "o" në f**o**rd.
- /u/ thuhet si "u" në z**u**lu ose "oo" në ***loo**p*.

Bashkëtingëllore

Ekzistojnë 36 foneme konsonante në suahilisht.[30]

Suahilisht foneme bashkëtingëllore

		Labial	Dental	Alveolar	Postalveolar / palatal	Velar	Glottal
Nasal		m ⟨m⟩		n ⟨n⟩	ɲ ⟨ny⟩	ŋ ⟨ng'⟩	
Stop	**prenasalized**	^{m}b ⟨mb⟩		^{n}d ⟨nd⟩	^{ɲ}ɟ~^{n}dʒ ⟨nj⟩	^{ŋ}g ⟨ng⟩	
	voiced	b ⟨b⟩		d ⟨d⟩	ʄ ⟨j⟩	g ⟨g⟩	
	voiceless	p ⟨p⟩		t ⟨t⟩	tʃ ⟨ch⟩	k ⟨k⟩	
Fricative	**prenasalized**	^{m}v ⟨mv⟩		^{n}z ⟨nz⟩			
	voiced	v ⟨v⟩	(ð ⟨dh⟩)	z ⟨z⟩		(ɣ ⟨gh⟩)	
	voiceless	f ⟨f⟩	(θ ⟨th⟩)	s ⟨s⟩	ʃ ⟨sh⟩	(x ⟨kh⟩)	h ⟨h⟩
Rhotic				r ⟨r⟩			
Approximant				l ⟨l⟩	j ⟨y⟩	w ⟨w⟩	

Drejtshkrimi

Suahili është shkruar aktualisht në një alfabet afër anglishtes, përveçse nuk përdor shkronjat Q dhe X.[31] Ka dy dyshkronjësh për tingujt amtare, ch dhe sh; c nuk përdoret përveç kredive të pakapërcyeshme në anglisht dhe, herë pas here, si zëvendësim për reklama. Ka edhe disa digraphs për tingujt arabe nuk dallohen në shqiptimin jashtë zonave tradicionale suahili.

Gjuha përdoret për t'u shkruar në shkrimin arabe. Ndryshe nga përshtatjet e shkrimit arab për gjuhët e tjera, strehimi relativisht i vogël u bë për suahili. Kishte gjithashtu dallime në konventat ortografike midis qyteteve dhe autorëve dhe gjatë shekujve, disa mjaft të sakta, por të tjera të ndryshme, të mjaftueshme për të shkaktuar vështirësi me kuptueshmëri.

Suahili në skenën arabe mbi rrobat e një gruaje në Tanzani (ca fillim të viteve 1900)

/ e / dhe / i /, / o / dhe / u / ishin shpesh të bashkuar, por në disa spellings, /e / u dallua nga / i / duke rrotulluar kasra 90 ° dhe / o / u dallua nga / u / shkruar damma prapa.

Disa sugjerantë suahilë nuk kanë ekuivalentë në arabisht, dhe për ta, shpesh nuk janë krijuar letra të veçanta ndryshe, për shembull, në shkrimet persiane dhe urduese. Në vend të kësaj, zëri më i afërt i arabit është zëvendësuar. Jo vetëm që do të thotë se një letër shpesh qëndron për më shumë se një zë, por edhe shkrimtarët kanë bërë zgjedhje të ndryshme të cilat përputhen me zëvendësimin. Këtu janë disa nga ekuivalentet midis Suahilishtes arabe dhe Roman Suahili:

Suahile arabisht				Romane suahile
Përfundimtar	Mmesor	Fillestar	Izoluar	
ـا		ا		aa
{ـب	{ـبـ	بـ	ب	b p mb mp bw pw mbw mpw
ـت	ـتـ	تـ	ت	t nt
ـث	ـثـ	ثـ	ث	th?
ـج	ـجـ	جـ	ج	j nj ng ng' ny
ـح	ـحـ	حـ	ح	h
ـخ	ـخـ	خـ	خ	kh h
ـد		د		d nd
ـذ		ذ		dh?
ـر		ر		r d nd
ـز		ز		z nz
ـس	ـسـ	سـ	س	s
ـش	ـشـ	شـ	ش	sh ch
ـص	ـصـ	صـ	ص	s, sw
ـض	ـضـ	ضـ	ض	dhw
ـط	ـطـ	طـ	ط	t tw chw
ـظ	ـظـ	ظـ	ظ	z th dh dhw
ـع	ـعـ	عـ	ع	?

ـغ	ـغـ	غـ	غ	gh g ng ng'
ـف	ـفـ	فـ	ف	f fy v vy mv p
ـق	ـقـ	قـ	ق	k g ng ch sh ny
ـک	ـکـ	کـ	ک	
ـل	ـلـ	لـ	ل	l
ـم	ـمـ	مـ	م	m
ـن	ـنـ	نـ	ن	n
ـه	ـهـ	هـ	ه}	h
و		و		w
ـي	ـيـ	يـ	ي	y ny

Kjo ishte situata e përgjithshme, por konventat nga Urdu janë miratuar nga disa autorë të tillë për të dalluar aspiratën dhe / p / nga / b /: پھا / pʰ aa / 'gazelle', پا / paa / 'çati'. Megjithëse nuk gjendet në standardin Swahili sot, ekziston një dallim midis konsonantëve të dhëmbëve dhe alveolës në disa dialektë, gjë që pasqyrohet në disa ortografi, për shembull në کٹ -kuta 'për t'u takuar' vs کت -kuṯa 'të jetë kënaqur ''. Një k me pikat e y, ککک, u përdor për ch në disa konventa; duke qenë historikisht dhe madje edhe njëkohësisht një transkriptim më i saktë sesa ch rom. Në Mombasa, ishte e zakonshme të përdorim emphatics arabe për Cw, për shembull në صص swiswi (standardi sisi) 'ne' dhe کط kiṯwa (standard kichwa) 'kreu'.

Ndarja e fjalëve ndryshon nga normat romane. Pjesët e tilla si ya, na, si, kwa, ni janë bashkuar me emrin e mëposhtëm dhe posedivët si yangu dhe yako janë bashkuar me emrin e mëparshëm, por foljet janë shkruar si dy fjalë, me subjektin dhe gjendjen e tensionuar morphemes të ndara nga objekti dhe rrënja, si në niambia aliye "ai që më tha".[32]

Gramatika

Klasa të larta

Motivimi semantik

E *ki-/vi-* i klasës historikisht përbëhej nga dy gjini të ndara, artefaktet (Bantu klasë 7/8, enë kuzhine dhe mjete dore më së shumti) dhe zvogëlime (Bantu klasa 12), të cilat u përkufizuan në një etapë stërgjyshore në suahili. Shembuj të parë janë kisu "thikë", kiti "karrige" (nga mti "pemë, dru"), chombo "anije" (një tkurrje e ki-ombo). Shembuj të këtyre të fundit janë kitoto "i mitur", nga mtoto "fëmijë"; kitawi "frond", nga "dega" e tawi; dhe "dhomë" nga chumba (ki-umba), nga "shtëpia" e nyumba. Është kuptimi i vogël që ka qenë më i zgjatur. Një shtrirje e përbashkët për pakicat në shumë gjuhë është përafrimi dhe ngjashmëria (që ka një 'pak' të disa karakteristikave, si -y ose -ish në anglisht). Për shembull, ekziston kijani "jeshile", nga jani "fletë" (krahaso fletën me gjethe), kushka "bush" nga chaka "clump", dhe kivuli "hije" nga uvuli "hije". Një 'pak' e një folje do të ishte një shembull i një veprimi dhe instancacionet e tilla (zakonisht jo shumë aktive) mund të gjenden: "vdekja" nga "fjala" nga fjala -fa "të vdesë"; kiota "fole" nga -ota "për të brood"; chakula "ushqim" nga kula "për të ngrënë"; kimuk "një ford, një kalim" nga -vuka "për të kaluar"; dhe kilimia "Pleiades", nga -limia "në fermë me", nga roli i saj në udhëheqjen e mbjelljes. Një ngjashmëri, ose duke qenë pak si diçka, nënkupton statusin margjinal në një kategori, kështu që gjërat që janë shembuj margjinal të klasës së tyre mund të marrin ki- / vi- prefikset. Një shembull është chura (ki-ura) "bretkosa", e cila është vetëm gjysma tokësore dhe për këtë arsye është margjinale si një kafshë. Kjo zgjatje mund të llogarisë edhe për aftësi të kufizuara: kilema "një gjymtyrë", kipofu "një person i verbër", kiziwi "një person i shurdhër". Së fundi, pakujdesitë shpesh tregojnë përçmim dhe përçmimi ndonjëherë shprehet kundër gjërave që janë të rrezikshme. Kjo mund të jetë shpjegimi historik për "rhinoceros", "kingaugua" hyena e ndotur ", dhe kiboko" hippopotamus "(ndoshta në fillim do të thotë" këmbët e mpirë ").

Një tjetër klasë me zgjerim të gjerë semantik është m- / mi-class (klasa Bantu 3/4). Kjo shpesh quhet klasa 'pema', sepse mti, miti "pema (et)" është shembulli prototip. Sidoqoftë, duket se nuk mbulohen as elementë jetikë, as kafshë tipikë, pemë dhe bimë të tjera, të tilla si mwitu 'pyll' dhe mtma 'mel' (dhe prej aty, gjërat e bëra nga bimët, si mkeka 'mat'); forcat mbinatyrore dhe natyrore, të tilla si mwezi 'hëna', mali 'mlima', mto 'lumi'; gjëra aktive, të tilla si moto 'zjarri', duke përfshirë pjesët aktive të trupit (moyo 'zemra', mkono 'dorë, krah'); dhe grupet njerëzore, të cilat janë jetësore, por jo vetë njerëzore, të tilla si fshati 'mji', dhe, për analogji, mzinga 'beehive / cannon'. Nga ideja qendrore e pemës, e cila është e hollë, e gjatë dhe e përhapur, vjen një shtrirje në gjëra të tjera të gjata ose të zgjeruara ose pjesë të gjërave, të tilla si ombrella mwavuli, tymi moshi, gozhda msumari; dhe nga veprimtaria atje vijnë edhe instancacionet aktive të foljeve, të tilla si mfuo "falsifikim metalik", nga -fua "për të krijuar" ose "një tingull" nga -lia "për të bërë një zë". Fjalët mund të lidhen me klasën e tyre me më shumë se një metaforë. Për shembull, mkono është një pjesë aktive e trupit, dhe mto është një forcë aktive natyrore, por ato janë gjithashtu të gjata dhe të holla. Gjërat me një trajektore, të tilla si kufiri i mpaka dhe mwendo 'udhëtim', klasifikohen me gjëra të gjata të hollë, si në shumë gjuhë të tjera me klasa emër. Kjo mund të shtrihet më tej për çdo gjë që ka të bëjë me kohën, siç është 'viti' i Mwaka dhe ndoshta paga mshahara. Kafshët e jashtëzakonshme në një farë mënyre dhe kështu që nuk përshtaten lehtësisht në klasat e tjera mund të vendosen në këtë klasë.

Klasat e tjera kanë themele që në fillim mund të duken në mënyrë të ngjashme kundërshtuese.[33] Shkurtimisht,

- Klasat 1-2 përfshijnë shumica e fjalëve për njerëzit: termet e afërta, profesionet, etnitë etj., Përfshirë përkthimet e shumicës së fjalëve angleze që mbarojnë në -er. Ato përfshijnë fjalë disa fjalë të përgjithshme për kafshët: kafshë 'mnyama', bug mdudu '.
- Klasat 5-6 kanë një gamë të gjerë semantik të grupeve, shtrirjes dhe augmentatives. Edhe pse të ndërlidhura, është më e lehtë të ilustrohet nëse ndahen:
  - Augmentatives, të tilla si gjarpër 'nga gjarpër' nyoka, të çojë në tituj dhe kushte të tjera të respektit (e kundërta e minorities, të cilat çojnë në kushtet e përbuzjes): Bwana 'Sir', shangazi 'tezen', 'zejtar' , gjyqtar kadhi '.
  - Zgjerimet: ziwa 'liqeni', lugina e bonove, taifa 'vendi', anga 'qielli'
    - nga kjo, emrat masiv: maji 'ujë', pluhur 'vumbi' (dhe lëngje të tjera dhe grimca të imta që mund të mbulojnë shtrirjen e gjerë), kaa 'qymyri', mali 'pasuria', 'bollëk' maridhawa '

- Kolektivat: grupi 'kundi', gjuha kabila 'grupi etnik', jeshi 'ushtri', shkallët daraja ', leshi i shumtë', pupla ', ndryshimi i vogël i hartave', barërat e këqija 'jongoo' e këmbëve), "xylophone" marimba (grup i madh çelësash)
  - nga kjo, gjërat individuale që gjenden në grupe: jiwe 'guri', dega 'tawi', lule ua ', fruta tunda' (gjithashtu emrat e shumicës së frutave), yai 'vezë', binjakë mapacha ', dhëmb jino' ', stomaku' tumbo '(cf. anglisht "guxim"), dhe pjesët e trupit të çiftëzuara si sy' jicho ', krahun bawa' etj.
  - edhe veprime kolektive ose dialogu, të cilat ndodhin në mesin e grupeve të njerëzve: neno 'një fjalë', nga kunena 'për të folur' (dhe me zgjerim, proceset verbale mendore: mendimi wazo ', kuptimi maana'); pigo 'një goditje, goditje', nga kupiga 'për të goditur'; gërvisht 'një grindje', shauri 'këshilla, plan', gabim kosa ', affair jambo', 'love' penzi ', përgjigje jibu', premtim 'agano', pagesë 'malipo'
  - Nga çiftimi, riprodhimi sugjerohet si një zgjatje tjetër (fruta, vezë, testikule, lule, binjakë etj.), Por këto në përgjithësi kopjojnë një ose më shumë nënkategori të mësipërme
- Klasat 9-10 përdoren për kafshët më tipike: ndege 'bird', peshk samaki ', dhe emrat specifik të kafshëve, zogjve dhe bugs tipike. Megjithatë, kjo është klasa 'tjetër', për fjalë që nuk përshtaten mirë diku tjetër, dhe rreth gjysma e emrave të klasës 9-10 janë fjalë të huaja të huaja. Kreditë mund të klasifikohen si 9-10 sepse nuk kanë prefikset të qenësishme në klasa të tjera dhe shumica e emrave të klasës 9-10 nuk kanë prefiks. Kështu ata nuk formojnë një klasë semantike koherente, megjithëse ka ende zgjerime semantike nga fjalë individuale.
- Klasa 11 (e cila merr klasën 10 për shumës) janë kryesisht emra me një "formë të përshkruar të zgjeruar", në një ose dy përmasa:
  - nouns masive që janë në përgjithësi lokalizuar në vend se mbulon expanses të mëdha: uji 'qull', wali 'oriz gatuar'
  - i gjërë: ukuta 'mur', ukucha 'fingernail', upande 'side', 'wavu' net ',' sole ', footprint', gardh, oborr,
  - gjatë: utambi 'fitil', shirit 'utepe', uta 'hark', vrimë 'brinjë', ufa 'plas', unywele 'një flokë'
    - nga "flokët", veçantitë e emrave, të cilat shpesh janë në klasën 6 ('kolektivët') në shumës: unyoya 'a feather', uvumbi 'një kokërr e pluhurit', ushanga 'a bead'
- Klasa 14 janë abstrakte, të tilla si 'fëmijëria' utoto (nga mtoto 'një fëmijë') dhe nuk kanë plural. Ata kanë prefiksin dhe pajtimin e njëjtë si klasa 11, me përjashtim të opsionale për pajtueshmërinë adjektive.
- Klasa 15 janë infinitive verbale.
- Klasat 16-18 janë locativa. Emrat Bantu të këtyre klasave kanë humbur; i vetmi anëtar i përhershëm është vendi (a) i vendit ahu arab, por në Mombasa Swahili, prefikset e vjetra mbijetojnë: vendi "pahali", vendet mwahali '. Megjithatë, çdo emër me sufiksin vendativ -ni merr marrëveshjen e klasës 16-18. Dallimi mes tyre është se marrëveshja e klasës 16 përdoret nëse vendndodhja ka për qëllim të jetë definitive ("në"), klasa 17 nëse është e pacaktuar ("rreth") ose përfshin lëvizje ("për, drejt") dhe klasa 18 nëse ajo përfshin kontrollin ("brenda"): mahali pazuri 'një vend i mirë', mahali kuzuri 'një zonë e bukur', mahali muzuri (është mirë atje).

Marrëveshje

Fraza suahile pajtohen me emra në një sistem të pajtimit, por nëse emri i referohet një njeriu, ato përputhen me klasa e emërit 1-2 pavarësisht nga klasa e tyre e emrave. Foljet pajtohen me klasën e emrave të subjekteve dhe objekteve të tyre; mbiemra, paragjykime dhe demonstrata pajtohen me klasën e emrave të emrave të tyre. Në Standard Swahili (Kiswahili sanifu), bazuar në dialektin e folur në Zanzibar, sistemi është mjaft kompleks; megjithatë, ajo është thjeshtuar në mënyrë të konsiderueshme në shumë variante

lokale ku suahili nuk është një gjuhë amtare, siç është Nairobi. Në jo-vendas suahili, pajtimi pasqyron vetëm animimin: subjektet dhe objektet njerëzore shkaktojnë një, w- dhe m-, wa- në pajtueshmëri verbale, ndërsa subjektet jo-njerëzore dhe objektet e çdo klase shkaktojnë i-, zi-. Infinitimet ndryshojnë midis standardit ku dhe i reduktuar.[34] ("E" është gjallë *wa* dhe pajete *ya*, *za*.)

Në standardin Suahili, subjektet njerëzore dhe objektet e çfarëdo lloji të animimit të shkallës së klasave në subjektet dhe objektet a-, wa- dhe m-, wa- dhe jo-njerëzore shkaktojnë një shumëllojshmëri të prefiksave gjinorë.

Suahilisht noun-class concord

NC	Semantic field	Noun -C, -V	Subj.	Obj	*-a*	Adjective -C, -i, -e
-	*I*	(mimi)	ni-			
-	*we*	(sisi)	tu-			
-	*thou*	(wewe)	u-	ku-		
-	*you*	(ninyi)	m-	wa-		
1	*person*	m-, mw-	a-	m-	wa	m-, mwi-, mwe-
2	*people*	wa-, w-	wa-		wa	wa-, we-, we-
3	*tree*	m-	u-		wa	m-, mwi-, mwe-
4	*trees*	mi-	i-		ya	mi-, mi-, mye-
5	*group,* AUG	ji-/Ø, j-	li-		la	ji-/Ø, ji-, je-
6	*groups,* AUG	ma-	ya-		ya	ma-, me-, me-
7	*tool,* DIM	ki-, ch-	ki-		cha	ki-, ki-, che-
8	*tools,* DIM	vi-, vy-	vi-		vya	vi-, vi-, vye-
9	*animals, 'other',* loanwords	N-	i-		ya	N-, nyi-, nye-
10			zi-		za	
11	*extension*	u-, w-/uw-	u-		wa	m-, mwi-, mwe-
10	(plural of 11)	N-	zi-		za	N-, nyi-, nye-
14	*abstraction*	u-, w-/uw-	u-		wa	m-, mwi-, mwe- *or* u-, wi-, we-
15	*infinitives*	ku-, kw-	ku-		kwa-	ku-, kwi-, kwe-
16	*position*	-ni, *mahali*	pa-		pa	pa-, pe-, pe-
17	*direction, around*	-ni	ku-		kwa	ku-, kwi-, kwe-
18	*within, along*	-ni	mu-	(NA)	mwa	mu-, mwi-, mwe-

Dialektet dhe gjuhët e lidhura ngushtë

Kjo listë është e bazuar në suahili dhe sabaki: një histori gjuhësore.

Dialektet

Standardi modern suahili bazohet në Kiunguja, dialektin e folur në Zanzibar Town, por ka dialekte të shumta të suahilishtes, disa prej të cilave janë reciprokisht të pakuptueshme, si në vijim:[35]

Dialektet e vjetra

Maho (2009) i konsideron këto të jenë gjuhë të ndryshme:

- Kimwani është folur në ishujt Kerimba dhe Mozambikun bregdetar verior.
- Chimwiini është folur nga pakicat etnike në dhe rreth qytetit të Barawa në bregun jugor të Somalisë.
- Kibajuni është folur nga grupi etnik i pakicës së Bajunit në bregdet dhe ishujt në të dy anët e kufirit somalo-kenian dhe në ishujt Bajuni (pjesa veriore e arkipelagut Lamu) dhe quhet edhe Kitikuu dhe Kigunya.
- Socotra Suahili (e zhdukur)
- Sidi, në Gujarat (e zhdukur)

Pjesa tjetër e dialekteve ndahen prej tij në dy grupe:

- Mombasa-Lamu Suahili
  - Lamu
    - Kiamu flitet në dhe rreth ishullit Lamu (Amu).
    - Kipate është dialekti lokal i Pate Island, që konsiderohet të jetë më i afërt me dialektin origjinal të Kingozit.
    - Kingozi është një dialekt antik i folur në bregun e Oqeanit Indian midis Lamu dhe Somalia dhe nganjëherë përdoret ende në poezi. Shpesh konsiderohet burimi i suahilishtes.
  - Mombasa
    - Chijomvu është një nënndiskutim i zonës Mombasa.
    - Kimvita është dialekt i madh i Mombasa (i njohur gjithashtu si "Mvita", që do të thotë "luftë", në lidhje me shumë luftëra që u luftuan mbi të), dialektin tjetër të madh pranë Kiungujës.
    - Kingare është subdialect i zonës Mombasa.
  - Kimrima është folur rreth Pangani, Vanga, Dar es Salaam, Rufiji dhe Mafia Island.
  - Kiunguja është folur në Zanzibar City dhe në rrethinat e Unguja (Zanzibar) Island. Dialektet Kitumbatu (Pemba) zënë shumicën e ishullit.
  - Mambrui, Malindi
  - Chichifundi, një dialekt i bregdetit jugor të Kenisë.
  - Chwaka
  - Kivumba, një dialekt i brigjeve jugore të Kenisë.
  - Nosse Be (Madagaskar)
- Pemba Suahili
  - Kipemba është një dialekte lokale e ishullit Pemba.
  - Kitumbatu dhe Kimakunduchi janë dialekte fshatare të ishullit të Zanzibar. Kimakunduchi është një riemërim i kohëve të fundit i "Kihadimu"; emri i vjetër do të thotë "bujk" dhe kështu konsiderohet pejorativ.
  - Makunduchi
  - Mafia, Mbwera
  - Kilva (i zhdukur)
  - Kimgao fliste rreth Qarkut Kilwa dhe në jug.

Maho përfshin dialektet e ndryshme Comorian si një grup i tretë. Shumica e autoriteteve të tjera e konsiderojnë Comorian të jetë një gjuhë Sabaki, e dallueshme nga Suahili.[36]

Rajonet e tjera

Në Somali, ku mbizotëron gjuha Somalisht afroatike, një variant i suahilishtes i referuar si Chimaviini (i njohur edhe si Chimbalazi) flitet përgjatë bregut të Benadirit nga populli Bravanez.[37] Një tjetër dialekti suahili i njohur si Kibajuni shërben gjithashtu si gjuha amtare e grupit etnik të minoritetit Bajuni, i cili jeton në ishujt e vegjël të Bajunit, si dhe në rajonin jugor Kismayo.[38][39]

Shënimet

1. ^ Thomas J. Hinnebusch, 1992, "Suahile", Enciklopedia Ndërkombëtare e Linguistikës, Oxford, fq. 99-106 David Dalby, 1999/2000, Regjistri i Lingu-sferës i Gjuhëve dhe Bashkësive të Gjuhëve Botërore, Linguasphere Press, Volumi Dy, f. 733-735 Benji Wald, 1994, "Afrika Subsahariane", Atlas i Gjuhëve Botërore, Routledge, fq. 289-346, hartat 80, 81, 85
2. ^ HOME - "Home" (http://swahililanguage.stanford.edu/). Swahililanguage.stanford.edu. Marrë 19 korrik 2016. Pas arabisht, suahili është gjuha afrikane më e përdorur gjerësisht, por numri i folësve të saj është një fushë tjetër në të cilën ka pak marrëveshje. Numrat më të përmendur janë 50, 80 dhe 100 milionë njerëz. [...] Numri i folësve të tij amtare është vendosur në vetëm nën 2 milionë.
3. ^ Hinnebusch, Thomas J. (2003). "Suahile" (http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780195139778.001.0001/acref-9780195139778-e-1058). Në William J. Frawley. Enciklopedia Ndërkombëtare e Gjuhësisë (2 ed.). Oxford: Oxford University Press. (Abonimi kërkohet (ndihmë)). Folësit në gjuhën e parë (L1) të suahilishtes, të cilët ndoshta nuk numërojnë më shumë se dy milionë [...]
4. ^ Suahile (https://www.ethnologue.com/18/language/swa/) në Ethnologue (18th ed., 2015)
   Congo Suahile (https://www.ethnologue.com/18/language/swc/) në Ethnologue (18th ed., 2015)
   Coastal Suahile (https://www.ethnologue.com/18/language/swh/) në Ethnologue (18th ed., 2015)
   Makwe (https://www.ethnologue.com/18/language/ymk/) në Ethnologue (18th ed., 2015)
   Mwani (https://www.ethnologue.com/18/language/wmw/) në Ethnologue (18th ed., 2015)
5. ^ Hammarström, Harald; Forkel, Robert; Haspelmath, Martin, eds. (2017). "Suahili (G.40)" (http://glottolog.org/resource/languoid/id/swah1254). Glottolog 3.0. Jena, Gjermani: Instituti Max Planck për Shkencën e Historisë Njerëzore.
6. ^ a b http://aboutworldlanguages.com/Swahili
7. ^ Prins 1961
8. ^ Nurse and Hinnebusch, 1993, f.18
9. ^ Nurse and Hinnebusch, 1993
10. ^ http://www.eac.int/treaty/index.php?option=com_content&view=article&id=206&Itemid=331
11. ^ *The Routledge Concise Compendium of the World's Languages* (2nd ed.), George L. Campbell and Gareth King. Routledge (2011), f. 678. ISBN 978-0-415-47841-0
12. ^ Derek Infermiere, Thomas J. Hinnebusch, Gérard Philippson. Suahili dhe Sabaki: Një histori gjuhësore. Universiteti i Kalifornisë Shtypi
13. ^ Derek Infermiere, Thomas T. Spear. 1985. Suahili: Rindërtimi i historisë dhe gjuhës së një shoqërie afrikane, 800-1500. Universiteti i Pensilvanisë Shtypi
14. ^ Thomas Spear. 2000. Historia e hershme suahile u rishqyrtua. Gazeta Ndërkombëtare e Studimeve Historike Afrikane, Vol. 33, Nr. 2, f. 257-290

15. ^ Juma, Abdurahman. "Historia e gjuhës Suahile" (http://www.glcom.com/hassan/swahili_history.html) Archived (https://web.archive.org/web/20170512022044/http://www.glcom.com/hassan/swahili_history.html) 12 May 2017[Date mismatch] at the Wayback Machine..*www.glcom.com*. Marrë me 2017-09-30.
16. ^ E. A. Alpers, *Fildishtë dhe skllevër në Afrikën Qendrore Lindore, Londër*, 1975.., ff. 98–99 ; T. Vernet, "Les cités-Etats swahili et la puissance omanaise (1650–1720), *Journal des Africanistes*, 72(2), 2002, ff. 102–105.
17. ^ "Baba yetu". Wikisource. Marrë 15 nëntor 2015.
18. ^ "Kopje e arkivuar" (https://web.archive.org/web/20160621021817/http://www.swahilihub.com/JifunzeKiswahili/-/1306806/1333292/-/jbyx02z/-/index.html). Arkivuar nga origjinali origjinali (http://www.swahilihub.com/JifunzeKiswahili/-/1306806/1333292/-/jbyx02z/-/index.html) më 21 qershor 2016. Marrë më 6 prill 2018. Mungon ose është bosh parametri `|language=` (Ndihmë!)
19. ^ Mdee, James S. (1999). "Dictionaries and the Standardization of Spelling in Swahili" (http://lexikos.journals.ac.za/pub/article/viewFile/918/437). Lexikos. ff. 126–7. Marrë 2 qershor 2017.
20. ^ Wanambisi, Laban (5 dhjetor 2016)."International schools must teach Kiswahili, Kenya's history – Matiang'i" (https://www.capitalfm.co.ke/news/2016/12/international-schools-must-teach-kiswahili-kenyas-history-matiangi/). Capital News. Marrë 8 dhjetor 2016.
21. ^ Nurse & Thomas Spear (1985) *The Swahili*
22. ^ Kharusi, N. S. (2012). "Etnia etnike Zinjibari: Politikat dhe implikimet e zgjedhjes së gjuhës në mesin e folësve suahili në Oman". *Ethnicities*. 12 (3): 335–353. doi:10.1177/1468796811432681.
23. ^ Adriaan Hendrik Johan Prins (1961) Njerëzit suahilishtfolës të Zanzibarit dhe Bregut të Afrikës Lindore. (*Ethnologue*)
24. ^ Brock-Utne 2001: 123
25. ^ Kambale, Juakali (10 gusht 2004). "DRC welcomes Swahili as an official AU language" (http://www.mg.co.za/articlePage.aspx?articleid=134530&area=/breaking_news/breaking_news__africa/). *Mail & Guardian*. Marrë 8 shtator 2009.
26. ^ (2005 World Bank Data).
27. ^ "Niger-Congo languages" (https://www.britannica.com/topic/Niger-Congo-languages). *Encyclopedia Britannica*. Marrë 2018-03-26.
28. ^ "BBC - Languages - Swahili - A Guide to Swahili - 10 facts about the Swahili language" (http://www.bbc.co.uk/languages/other/swahili/guide/facts.shtml). Marrë 2017-09-30.
29. ^ "Swahili alphabet, pronunciation and language" (http://www.omniglot.com/writing/swahili.htm).
30. ^ "Swahili | About World Languages" (http://aboutworldlanguages.com/Swahili).*aboutworldlanguages.com*. Marrë 2017-09-30.
31. ^ "A Guide to Swahili - The Swahili alphabet" (http://www.bbc.co.uk/languages/other/swahili/guide/alphabet.shtml). BBC
32. ^ Jan Knappert (1971) *Swahili Islamic poetry*, Volume 1
33. ^ Shihni Contini-Morava për detaje.
34. ^ Kamil Ud Deen, 2005. *The acquisition of Swahili.*
35. ^ H.E.Lambert 1956, 1957, 1958
36. ^ Derek Nurse; Thomas Spear; Thomas T. Spear. *The Swahili: Reconstructing the History and Language of an African Society, 800-1500* (https://books.google.com/books?id=7uJmgsq37dMC&pg=PA65&dq=Comorian+sabaki+language&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwik1Ifxt6rNAhVFt48KHS5bCB4Q6AEIHjAA#v=onepage&q=Comorian%20sabaki%20language&f=false). f. 65.
37. ^ "Somalia" (http://www.ethnologue.com/country/SO). Ethnologue. 1999-02-19.Marrë me 2015-11-15.
38. ^ "Somalia" (http://www.ethnologue.com/country/SO). Ethnologue. 1999-02-19. Marrë me 2015-11-15.

39. ^ Beate Ursula Josephi, Edukimi i Gazetarisë në vendet me liri të kufizuar të medias, Vëllimi 1 i Komunikimit në Masë dhe Gazetarisë, (Peter Lang: 2010), f.96.

Referimet

- Ashton, E. O. *Swahili Grammar: Including intonation.* Longman House. Essex 1947. ISBN 0-582-62701-X.
- Irele, Abiola and Biodun Jeyifo. *The Oxford encyclopedia of African thought, Volume 1*. Oxford University Press US. New York City. 2010. ISBN 0-19-533473-6
- Blommaert, Jan: Situating language rights: English and Swahili in Tanzania revisited (http://www.kcl.ac.uk/content/1/c6/01/42/29/paper23.pdf) (sociolinguistic developments in Tanzanian Swahili) – *Working Papers in Urban Language & Literacies*, paper 23, University of Gent 2003
- Brock-Utne, Birgit (2001). "Education for all – in whose language?". *Oxford Review of Education*. **27** (1): 115–134. doi:10.1080/03054980125577 (https://doi.org/10.1080%2F03054980125577). Mungon ose është bosh parametri `|language=` (Ndihmë!)
- Chiraghdin, Shihabuddin and Mathias E. Mnyampala. *Historia ya Kiswahili*. Oxford University Press. Eastern Africa. 1977. ISBN 0-19-572367-8
- Contini-Morava, Ellen. *Noun Classification in Swahili (http://www3.iath.virginia.edu/swahili/)*. 1994.
- Lambert, H.E. 1956. *Chi-Chifundi: A Dialect of the Southern Kenya Coast*. (Kampala)
- Lambert, H.E. 1957. *Ki-Vumba: A Dialect of the Southern Kenya Coast*. (Kampala)
- Lambert, H.E. 1958. *Chi-Jomvu and ki-Ngare: Subdialects of the Mombasa Area*. (Kampala)
- Marshad, Hassan A. *Kiswahili au Kiingereza (Nchini Kenya)*. Jomo Kenyatta Foundation. Nairobi 1993. ISBN 9966-22-098-4.
- Nurse, Derek, and Hinnebusch, Thomas J. *Swahili and Sabaki: a linguistic history*. 1993. Series: University of California Publications in Linguistics, v. 121.
- Ogechi, Nathan Oyori: "On language rights in Kenya (http://www.njas.helsinki.fi/pdf-files/vol12num3/ogechi.pdf) (on the legal position of Swahili in Kenya)", in: *Nordic Journal of African Studies* 12(3): 277–295 (2003)
- Prins, A.H.J. 1961. "The Swahili-Speaking Peoples of Zanzibar and the East African Coast (Arabs, Shirazi and Swahili)". *Ethnographic Survey of Africa*, edited by Daryll Forde. London: International African Institute.
- Prins, A.H.J. 1970. *A Swahili Nautical Dictionary*. Preliminary Studies in Swahili Lexicon – 1. Dar es Salaam.
- Whiteley, Wilfred. 1969. *Swahili: the rise of a national language*. London: Methuen. Series: Studies in African History.

Linqe të jashtme

Gjej më shumë rreth **Gjuha suahile** në projektet tjera simotra të Wikipedias:

 Deficione nga Wikifjalori

 Imazhe dhe media nga Commons

 Libra nga Wikilibra

- UCLA report on Swahili (https://web.archive.org/web/20180605174759/http://www.lmp.ucla.edu/Profile.aspx?LangID=17&menu=004%2F)
- John Ogwana (2001) Swahili Yesterday, Today and Tomorrow: Factors of Its Development and Expansion (https://web.archive.org/web/20140817155903/http://www.inst.at/trans/11Nr/ogwana11.htm)
- List of Swahili Dictionaries (https://web.archive.org/web/20171114001505/http://www.glcom.com/hassan/dictionary/swahili_dictionary.html)